

ΛΕΞΙΦΩΝΟ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΑΦΕΤΗΡΙΕΣ

Για την καλύτερη κατανόηση της χρήσης του **ΛΕΞΙΦΩΝΟΥ** αναγκαίο είναι να γίνει μια σύντομη αναφορά σε κάποιους βασικούς όρους που έχουν άμεση σχέση με θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν σε όρους 'Φωνητική', 'Φωνολογία' και 'Φωνοτακτική' (επιμέρους τομείς της Γλωσσολογίας).

ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Η φωνητική είναι ο κλάδος της Γλωσσολογίας που ασχολείται με τη μελέτη της Φυσικής και Φυσιολογίας των φθόγγων. Φθόγγοι ονομάζονται οι ελάχιστοι ήχοι που συνθέτουν την έκφραση, τη χαρακτηριστική προφορά μιας γλώσσας, και λειτουργούν μέσα σε ένα φωνητικό σύστημα. Οι φθόγγοι έχουν φυσική υπόσταση. Μπορούμε να τους ακούσουμε, να τους μελετήσουμε, να τους παράγουμε. Καθορίζονται σύμφωνα με το μέσο όρο της προφοράς της πλειοψηφίας των ομιλητών.

Ο επί μέρους τομέας της Φωνητικής που ασχολείται με το καθαρά τεχνικό μέρος της ομιλίας, με τον τρόπο με τον οποίο το άτομο χρησιμοποιεί τα φωνητικά του όργανα στην παραγωγή των φθόγγων, ονομάζεται Αρθρωτική Φωνητική.

Από τον τεράστιο αριθμό ήχων που έχει την ικανότητα να παράγει ο άνθρωπος χρησιμοποιεί μόνο έναν πολύ μικρό αριθμό απ' αυτούς στην επικοινωνία του.

Για την ελληνική γλώσσα χρησιμοποιούνται 25 φωνήματα από τα οποία τα 20 είναι σύμφωνα και τα 5 φωνήεντα. Οι φθόγγοι χωρίζονται σε 26 σύμφωνα και 5 φωνήεντα. Τα **σύμφωνα** συνήθως περιγράφονται με βάση τρεις παραμέτρους:

- i. Τον **τρόπο** κατά τον οποίο τα όργανα άρθρωσης χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του ήχου. Αναφέρεται στο άνοιγμα ή το κλείσιμο της στοματικής ή της ρινικής κοιλότητας, καθώς και στην επίδραση που έχει αυτό στο ρεύμα του αέρα που έρχεται από τους πνεύμονες.
- ii. Τη **θέση** άρθρωσης του ήχου. Το σημείο που συναντιούνται οι αρθρωτές π.χ. η γλώσσα με τα δόντια.
- iii. Την **ηχηρότητα**: Τη λειτουργία ή μη των φωνητικών χορδών κατά τη διάρκεια της παραγωγής του ήχου. Όταν πάλλονται οι φωνητικές χορδές, παράγουν ηχηρά σύμφωνα. Όταν δεν πάλλονται, παράγουν άηχα.

Πίνακας 1
ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΣΥΜΦΩΝΑ

ΦΩΝΗ ΘΕΣΗ		α	η	α	η	α	η	α	η	α	η	α	η
		χειλικά		χειλοδοντικά		οδοντικά		φατνιακά		ουρανικά		υπερωικά	
*ΤΡΟΠΟΣ	Έρρινα		m		η*				n		η*		η*
	Στιγμαία	p	b			t	d			c*	τ*	k	g
	Εξακολουθητικά			f	v	θ	ð	s	z	ς*	ζ*	x	γ
	Προστριβόμενα							ts	dz				
	Υγρά	Πλάγια							l		λ*		
	Παλλόμενα								r				

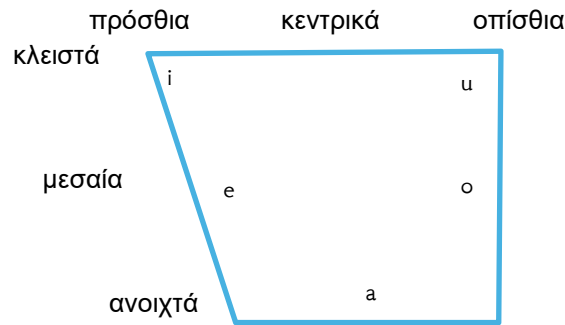
*αλλόφωνα:	/k/	→	[c]:	κυάλια	['ca:la]
	/g/	→	[j]:	γκιόνης	['jo:nis]
	/m/	→	[m]:	αμφιβολία	[amfi'vo:li'a]
	/n/	→	[n]:	πανιά	[pa'ɲa]
	/ɲ/	→	[ɲ]:	άγχος	['aɲxos]
	/l/	→	[λ]:	ήλιος	['i:lios]
	/x/	→	[ç]:	χιόνι	['çoni]
	/ʎ/	→	[j]:	γιαγιά	[ja'ja]

Η κατάταξη των **φωνηέντων** σε κατηγορίες, γίνεται σύμφωνα με τη θέση της γλώσσας και το άνοιγμα της στοματικής κοιλότητας. Η θέση της γλώσσας ορίζεται από δύο άξονες: από εμπρός προς τα πίσω και από την απόστασή της από τον ουρανίσκο. Έτσι αντίστοιχα έχουμε πρόσθια και οπίσθια φωνήεντα στην πρώτη

περίπτωση, ανοιχτά και κλειστά στη δεύτερη. Για την παραγωγή των φωνηέντων οι φωνητικές χορδές πάλλονται και γι' αυτό τα φωνήεντα ονομάζονται ηχηρά.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται σχηματικά η διάταξη των φωνηέντων της νεοελληνικής γλώσσας ανάλογα με τη θέση άρθρωσής τους:

Πίνακας 2
ΦΩΝΗΕΝΤΑ

ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

Είναι η επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη και την ταξινόμηση των φθόγγων, την οργάνωσή τους σε σύστημα και τον τρόπο που λειτουργούν αυτά στην επικοινωνία.

Φώνημα είναι η μικρότερη χωρίς νόημα μονάδα της γλώσσας ενός συστήματος που διαφοροποιεί σημασίες όπως στις λέξεις <μήπως>: /'mipos/ και <λίπος>: /'lipos/. Σε αυτήν την περίπτωση η χρήση των φθόγγων [m] και [l] στο περιβάλλον /'iros/ για τον Έλληνα ομιλητή διαφοροποιεί τη σημασία ως **ελάχιστο ζεύγος**. Ως εκ τούτου προκύπτουν τα φωνήματα /m/ και /l/. Με την ίδια διαδικασία προκύπτουν και τα φωνήματα /p/ και /b/ με βάση τα διακριτικά χαρακτηριστικά στις λέξεις <κουπί>: /ku'pi/ και <κουμπί>: /ku'bi/, αφού όλα τα υπόλοιπα στοιχεία παραμένουν κοινά.

Με όρους φωνολογικής επίγνωσης το φώνημα μπορεί να λειτουργεί σε επίπεδο αντικατάστασης φωνήματος:

- χώμα – σώμα
- παγάκι – παγκάκι

Τα ίδια τα φωνήματα δεν είναι φορείς κάποιας έννοιας από μόνα τους στην πραγματικότητα. Είναι θεωρητικές κατασκευές, δηλαδή αφαιρέσεις των επιστημών της γλώσσας, για να μπορούμε να ερμηνεύουμε ορισμένα γλωσσικά φαινόμενα ανάλογα με ένα συγκεκριμένο γλωσσικό σύστημα. Τα φωνήματα είναι αφηρημένες ενότητες που υπάρχουν σε ένα επίπεδο καθαρά νοητικό και όχι υλικό και πραγματώνονται στον λόγο με έναν ή περισσότερους συγγενικούς φθόγγους. Για παράδειγμα, στη λέξη /si'tmea/ η εκφορά του /s/ διαφέρει από άτομο σε άτομο ή μπορεί και να παραφθείρεται. Η λέξη όμως γίνεται κατανοητή επειδή η οντότητα του /s/ είναι πάνω από τη φυσική του πραγμάτωση.

Στην πιο απλή περίπτωση ένα φώνημα πραγματώνεται στην ομιλία από έναν φθόγγο. Άλλοτε όμως μπορεί να αντιπροσωπεύεται στην προφορά από περισσότερους φθόγγους. Σε αυτές τις περιπτώσεις μιλάμε για **αλλόφωνα** του ίδιου φωνήματος. Τα «αλλόφωνα» επομένως είναι φθόγγοι συγγενικοί. Για παράδειγμα, όταν λέμε τις λέξεις <γέρος>: /'jeros/, <γάτα>: /'gata/, <γόμα>: /'goma/, <γύρη>: /'jiri/, αναγνωρίζουμε ότι το πρώτο φώνημα κάθε μίας από τις λέξεις είναι το /γ/. Όμως, όταν το /γ/ ακολουθείται από τα υψηλά φωνήεντα /i/ ή /e/, μετατρέπεται από υπερωικό /γ/ σε ουρανικό [j].

Τα αλλόφωνα δεν έχουν διαφοροποιητική αξία, γιατί δεν μπορούν να βρεθούν σε αντίθεση δηλαδή στο ίδιο φωνητικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, στα ελληνικά το αλλόφωνο του /n/, το οποίο είναι /ɲ/, βρίσκεται

μόνο πριν από τα <ιο>, <ια>, <ιου> όπως στις λέξεις <νιαουρίζει>: /**n**au'rizi/, <νιότη>: /'nɔti/, <πανιού>: /pa'ɲu/ κλπ. Τα αλλόφωνα του ίδιου φωνήματος παρουσιάζονται πάντα στην ίδια θέση (στο ίδιο περιβάλλον) χωρίς όμως να αλλάζει η σημασία της λέξης.

Υπάρχουν όμως περιπτώσεις όπου το φώνημα βρίσκεται **σε ανεξάρτητη μεταβολή** ή αποτελεί **ελεύθερη εναλλαγή**. Σε αυτές τις περιπτώσεις το φώνημα παρότι βρίσκεται στην ίδια θέση μέσα στη λέξη, δηλαδή έχει κοινό περιβάλλον, θεωρείται εναλλασσόμενος φθόγγος του ίδιου φωνήματος. Για παράδειγμα η λέξη <δέντρο> μπορεί να προφέρεται είτε με σκέτο είτε με προ ρινισμένο ηχηρό στιγμιαίο σύμφωνο: [ˈðedro] / [ˈðendro]. Επομένως, **d/nd** είναι εναλλασσόμενοι φθόγγοι του /d/. Η χρήση όμως των αλλοφώνων που είναι σε ελεύθερη εναλλαγή μπορεί να έχει κοινωνιογλωσσική σημασία, δηλαδή ο πομπός δηλώνει διαφορετικό τόπο προέλευσης, κοινωνική ομάδα κ.λ.π.

ΦΩΝΟΤΑΚΤΙΚΗ

Η σύνδεση των φωνημάτων που θα δημιουργήσουν μια λέξη με σημασία αποτελεί το αντικείμενο της φωνοτακτικής. Κάθε γλώσσα έχει τους δικούς της φωνοτακτικούς κανόνες, ακόμη κι αν δύο γλώσσες έχουν ακριβώς τα ίδια φωνήματα.

Στα ελληνικά είναι εύκολο να ξεχωρίσει κανείς μια πραγματική λέξη από τον τρόπο με τον οποίο συνδυάζονται τα φωνήματά της. Για παράδειγμα, ανάμεσα στις λέξεις <Τρίτη> και <Ρτίτη> μόνον η πρώτη είναι αποδεκτή, επειδή σύμφωνα με τους ελληνικούς φωνοτακτικούς κανόνες τα υγρά <ρ> και <λ> δεν μπορούν να αποτελέσουν αρχικό μέλος συμπλέγματος.

Ένας άλλος τομέας με τον οποίο ασχολείται η φωνοτακτική είναι οι βασικές συλλαβικές δομές κάθε γλώσσας. Η συλλαβή αποτελεί τη βασική μονάδα για την ανάλυση της λέξης. Η κάθε συλλαβή αποτελείται από έναν πυρήνα (κορυφή της συλλαβής) που είναι πάντα φωνήεν και από τα περιφερειακά μέλη (αρχικό + τελικό), τα οποία είναι σύμφωνα. Κάθε γλώσσα έχει έναν ιδιαίτερο τρόπο οργάνωσης των φωνημάτων σε επίπεδο συλλαβής. Στην ελληνική γλώσσα το αρχικό μέλος της συλλαβής μπορεί να αποτελείται από 0 έως 3 σύμφωνα και το τελικό μέλος από 0 έως 1. Επομένως, το συλλαβικό πρότυπο είναι Σ0-3 Φ Σ0-1.

Αναλυτικά μπορούμε να έχουμε τους παρακάτω τύπους συλλαβικών δομών:

- Ανοιχτές συλλαβές: είναι οι συλλαβές που τελειώνουν σε φωνήεν όπως στα παρακάτω παραδείγματα:

Φ	α λεπού	/ale'pu/,	γε ω λόγος	/jeo'logos/,
ΣΦ	βου νό	/vu'no/,	τρα μπά λα	/tra'bala/,
ΣΣΦ	τσουλή θρα	/tsu'liθra/,	ξύ λα	/'ksila/,
ΣΣΣΦ	κά στρο	/'kastro/,		

- Κλειστές συλλαβές: είναι οι συλλαβές που τελειώνουν σε σύμφωνο όπως στα παρακάτω παραδείγματα:

ΦΣ	άρ μα	/'ar,ma/,	α λφα	/'al,fa/,		
ΣΦΣ	αρι θμός	/ariθ,'mos/,	ντο λ μά ς	/dol,'mas/,		
ΣΣΦΣ	σπου ργίτι	/spur,'jiti/,	ά σ φα λτος	/'asfal,tos/,	ψά λτης	/'psal,tis/,
ΣΣΣΦΣ	φτυ άρι	/'ftɕar,jɑ/				

Στις κλειστές συλλαβές στο τέλος της λέξης συναντιούνται κυρίως τα φωνήματα /n/, /s/.

Π.χ.	τον	/ton/,
	κύκλος	/'ciklos/

Στις κλειστές συλλαβές μέσα στη λέξη, συναντιούνται κυρίως τα φωνήματα /r/, /l/, /θ/.

Π.χ.	βάρκα	/'var,ka/,	άγαλμα	/'agal,ma/,	αριθμός	/ariθ,'mos/
------	-------	------------	--------	-------------	---------	-------------

Οι κυριότεροι συνδυασμοί και οι θέσεις των συλλαβών στις λέξεις καταγράφονται στους πίνακες 3 & 4.

Πίνακας 3
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΣΣ

	m	n	η	p	b	t	d	k	g	c	ɟ	ç	ʝ	x	χ	f	v	θ	ð	s	z	l	λ	r	ts	dz
m			⊗																							
n																										
η																										
p		⊗				⊗						⊗									⊗		⊗		⊗	
b												⊗	⊗									⊗	⊗		⊗	
t	⊗											⊗	⊗										⊗		⊗	
d													⊗										⊗		⊗	
k		⊗				⊗																⊗		⊗		⊗
g																							⊗		⊗	
c																										
ɟ																										
ç																										
ʝ																										
x	⊗	⊗				⊗																	⊗		⊗	
χ	⊗	⊗																					⊗		⊗	
f		⊗				⊗								⊗									⊗		⊗	
v													⊗		⊗								⊗		⊗	
θ		⊗										⊗	⊗										⊗		⊗	
ð													⊗												⊗	
s				⊗		⊗		⊗		⊗		⊗		⊗		⊗										
z	⊗														x		⊗									
l																										
λ																										
r																										
ts												⊗														
dz												⊗														

⊗	Συνδυασμός φωνημάτων στην Αρχή της Λέξης
⊗	Συνδυασμός φωνημάτων Μέσα στη Λέξη
⊗	Συνδυασμός φωνημάτων στην Αρχή και Μέσα στη Λέξη

Πίνακας 4

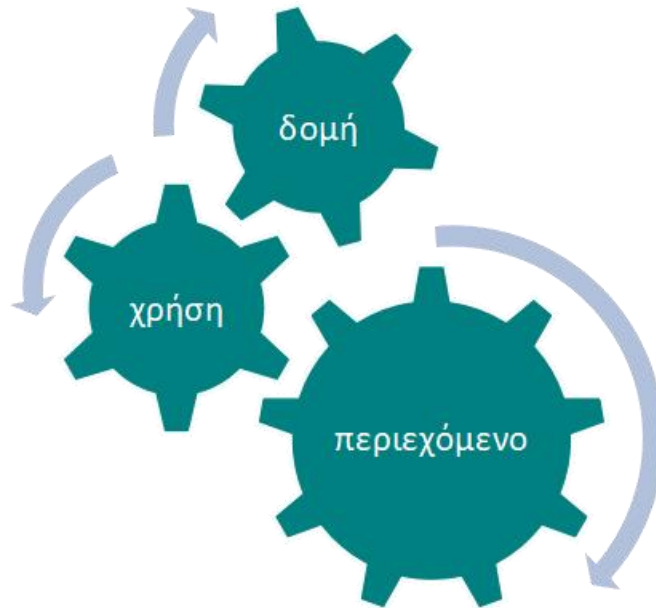
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΣΣΣ

	r	l	ç	m	n
sp	⊗	⊗	x		
sk		⊗			⊗
st	⊗				
sf	⊗				
sx					●
sθ				●	
ps			●		
pt	●				
ks			●		
kt	●				
ft			⊗		
xθ	●				
xt	●				

ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

Είναι πολύ σημαντικό το να προσδιορίσουμε τη σχέση ανάμεσα στον προφορικό και γραπτό λόγο για να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο κατάκτησης του δεύτερου.

Βασική προϋπόθεση για την κατάκτηση του γραπτού λόγου είναι η προηγούμενη κατάκτηση του προφορικού. Στην κατεύθυνση της διερεύνησης αυτών των σχέσεων οι σύγχρονες θεωρίες προχωρούν σε μια ταξινόμηση της γλώσσας σε επί μέρους γλωσσολογικά επίπεδα. Αυτά τα γλωσσολογικά επίπεδα είναι: Η Δομή (Φωνολογία, Μορφολογία, Συντακτικό), το Περιεχόμενο (Σημασιολογία), και η Χρήση (Πραγμασιολογία).

Bloom & Lahey (1978)

Τον γραπτό λόγο θα μπορούσαμε να τον δούμε ως μια χαρτογράφηση του προφορικού, που απαιτεί όμως μια υψηλότερη επεξεργασία. Σχηματικά θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε την εξέλιξη του λόγου με την παρακάτω παράσταση:

Η αποτύπωση της προφοράς με οπτικά σύμβολα πάνω σε στερεό υλικό αποτελεί τη **γραφή**. Η ειδική όμως μορφή του συμβολισμού για κάθε συγκεκριμένη γλώσσα εκφράζεται με την **ορθογραφία**.

Όσο πιο μεγάλη σταθερότητα υπάρχει ανάμεσα στην αντιστοιχία φωνήματος και γραφήματος τόσο πιο λογικό είναι και το ορθογραφικό σύστημα αυτής της γλώσσας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εμφανίζονται λιγότερα προβλήματα στην πρόσβαση κι έτσι η κατάκτηση του γραπτού λόγου να γίνεται ευκολότερη. Είναι κοινά παραδεκτό πως ο γραπτός λόγος περνά διάφορα στάδια εξέλιξης μέχρι να κατακτηθεί. Κατά τους M. Harris & M. Coltheart (1986) διακρίνονται τα παρακάτω στάδια σε αυτήν την εξέλιξη:

- 1) Το **στάδιο του οπτικού λεξιλογίου**: η λέξη μαθαίνεται ως όλο, φωτογραφίζεται και δεν αναλύεται στα συστατικά της.
- 2) Το **στάδιο της επιλεκτικής αναγνώρισης**: αναγνωρίζονται τμήματα της λέξης.
- 3) Το **φωνολογικό στάδιο**: υπάρχει πλήρης αντιστοιχία ανάμεσα στα φωνήματα και τα γράφηματα μιας λέξης.
- 4) Το **ορθογραφικό στάδιο**: η λέξη έχει όλα τα ορθογραφικά της στοιχεία που προέρχονται από κανόνες ή συμβάσεις της συγκεκριμένης γλώσσας.

Για την κατάκτηση της ανάγνωσης και γραφής η απομόνωση του φωνήματος αποτελεί προϋπόθεση για τη γραφοφωνημική αντιστοιχία. Το ελληνικό ορθογραφικό σύστημα είναι αρκετά διάφανο και υπάρχει σχετική γραφοφωνημική αντιστοιχία. Όμως, η αντιστοιχία «ένα φώνημα – ένα γράφημα» ισχύει σε πολύ λίγες περιπτώσεις, και επομένως η αρχή της φωνημικής απόδοσης εφαρμόζεται με πολλές ασυνέπειες.

Το πρόβλημα της αντιστοιχίας έχει δύο όψεις: Πόσο εύκολο είναι κάποιος να γράψει «σωστά» μια λέξη που ξέρει την προφορά της, και πόσο εύκολο είναι να προφέρει «σωστά» μια λέξη στηριζόμενος στη γραφή της; Για τα φωνήματα της ελληνικής γλώσσας οι κανόνες αυτοί μπορούν να παρουσιαστούν με τον ακόλουθο τρόπο:

- **Φωνήεντα**

Απόλυτη γραφοφωνημική αντιστοιχία   Γραφοφωνημικές αναντιστοιχίες

Μεμονωμένα φωνήματα	
<α>: /a/	/e/: <ε>, <αι> /i/: <η>, <ι>, <υ> <ει>, <οι>, <υι> /o/: <ο>, <ω> /u/: <ου>
Συνδυασμοί φωνηέντων ⁽³⁾	
<άι>: /'ai/ π.χ. γάιδαρος <όι>: /'oi/ π.χ. κορόιδο	<ια>, <ιο>, <ιου> <ι>: γίνεται αλλόφωνο [ɲ] ή [ʎ] όταν προηγείται <ν> ή <λ> αντίστοιχα. <ι>: γίνεται αλλόφωνο [ç] και αποτελεί τελικό μέλος συμπλέγματος με αρχικό άηχο σύμφωνο, π.χ. <πιάτο>: /'pɕato/ <ι>: γίνεται αλλόφωνο [j] και αποτελεί τελικό μέλος συμπλέγματος με αρχικό ηχηρό σύμφωνο, π.χ. <ποδιά>: /'poðja/
Δίφθογγοι	
	<αυ>, <ευ> <ul style="list-style-type: none"> ○ Όταν έπεται άηχο σύμφωνο π.χ. <ul style="list-style-type: none"> ○ <πεύκο>: /'pefko/ ○ <αυτί>: /a'fti/ ○ Όταν έπεται ηχηρό σύμφωνο π.χ. <ul style="list-style-type: none"> ○ <Εύη>: /'evi/ ○ <αυλή>: /a'vli/

⁽³⁾ Εδώ δεν μας ενδιαφέρουν επιμέρους ζητήματα που έχουν να κάνουν με το φαινόμενο της συνίζησης ή με άλλα παρεμφερή φαινόμενα που είναι αποτέλεσμα σ' ένα μεγάλο βαθμό της διγλωσσικής υφής της ελληνικής γλώσσας. Βλ. Φιλιππάκη- Warburton (1992).

Σύμφωνα Από το γράφημα στο φώνημα

	Απόλυτη γραφοφωνημική αντιστοιχία	Γραφοφωνημικές αναντιστοιχίες
β	/v/	
γ	/ɣ/ ή [j]	/n/ όταν προηγείται του /x/ π.χ. <έλεγχος>: /'eleɲxos/ <άγχος>: /'aŋxos/
δ	/ð/	
ζ	/z/	
θ	/θ/	
κ	/k/, [ç]	
λ	/l/, [ʎ]	
μ	/m/	
ν	/n/	
ξ		1 γράμμα = 2 φωνήματα /ks/ π.χ. <ξύδι>: /'ksiði/
π	/p/	
ρ	/r/	
σ,ς	/s/	/z/ όταν έπεται ηχηρό σύμφωνο π.χ. <σμήνος>: /'zminos/ <ασβός>: /a'svos/ <σγουρά>: /zɣu'ra/
τ	/t/	
φ	/f/	
χ	/x/, [ç]	
ψ		1 γράμμα = 2 φωνήματα /ps/ π.χ. <ψωμί>: /pso'mi/

Από το φώνημα στο γράφημα

1 φώνημα = 2 γράμματα

/b/		μπ
/d/		ντ
/g/, /ɣ/		γκ ή γγ
/ts/ ⁽⁴⁾		τσ
/dz/ ⁽⁴⁾		τζ

⁽⁴⁾ Τα προστριβόμενα /ts/, /dz/ αν και συμβολίζονται φωνητικά ως δύο χαρακτήρες, θεωρούνται ως ένα φώνημα.

Κατά συνέπεια υπάρχει πρόβλημα αντιστοιχίας: από τη γραφή στην προφορά και από την προφορά στη γραφή. Όλα τα παραπάνω είναι στοιχεία που καλείται ο μαθητής να αφομοιώσει κατά τη διάρκεια της πρώτης ανάγνωσης και γραφής. Είναι σημαντικό λοιπόν ο ειδικός, έχοντας τη γνώση του θέματος της αντιστοιχίας φωνήματος-γραφήματος, να εισάγει στην αποκατάσταση και αυτή τη διάσταση. Έτσι, το λεξιλόγιο που προκύπτει από την επιλογή του χρήστη, έρχεται ακριβώς να συμπληρώσει και να βοηθήσει τον ειδικό στον εμπλουτισμό και στην καλύτερη εμπέδωση της διδακτέας ύλης. Η γνώση της φωνολογίας του επιτρέπει να γνωρίζει τις αντιστοιχίες που υπάρχουν ανάμεσα στον προφορικό και τον γραπτό λόγο σε σχέση με τις συμβάσεις της γλώσσας και έτσι κατορθώνει:

- ✓ Να βοηθήσει το παιδί στον εντοπισμό αυτών των αναντιστοιχιών,
- ✓ Να διευκολύνει το παιδί στην κατάκτηση του γραπτού λόγου χρησιμοποιώντας φωνολογικούς κανόνες,
- ✓ Να ερμηνεύει τα λάθη που κάνει το παιδί κατά την εκμάθηση του γραπτού λόγου και να το βοηθάει να τα ξεπεράσει. Π.χ. Όταν το παιδί αντί για <κυάλια> διαβάζει / γράφει → <κάλα>, ο ειδικός αντιλαμβάνεται τον λόγο για τον οποίο έκανε λάθος το παιδί, δηλαδή πως δεν ξέρει πώς να μεταφέρει στον γραπτό τα αλλόφωνα των φωνημάτων /k/ και /l/. Έτσι, βρίσκει την ευκαιρία να του εξηγήσει τον πλούτο και τη διαφοροποίηση της γλώσσας ανατρέχοντας στην «**επιλογή λεξιλογίου**» και δίνοντάς του λέξεις που έχουν το φώνημα /k/ και το αλλόφωνό του [ç] και αντίστοιχα το φώνημα /l/ και το αλλόφωνό του [ʎ].

Οι λέξεις είναι καταχωρημένες σε ενότητες με βάση τον τρόπο που προφέρονται. Επομένως, είναι σημαντικό να προσδιοριστεί:

- α) με ποιους τρόπους γράφονται τα φωνήματα της νέας ελληνικής και
- β) με ποιους τρόπους μπορεί να διαβαστεί ένα γράφημα στα νέα ελληνικά.

Σαν φωνολογική βάση χρησιμοποιείται το ευρετήριο των φθόγγων της νέας ελληνικής, βλ. πιν.1.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Λ. Κιρπτότιν: *Εικονογραφημένο Λεξιλόγιο: Φωνολογική Προσέγγιση στη Νεοελληνική Γλώσσα*, Εταιρεία Σπουδών, Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα 2000.
- Ε. Πετρούνιας: *Νεοελληνική Γραμματική και Συγκριτική Ανάλυση*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1984.
- Ομάδα Έρευνας Πανελλήνιου Συλλόγου Λογοπεδικών – Λογοθεραπευτών: *Δοκιμασία Φωνητικής Και Φωνολογικής Εξέλιξης*, Αθήνα 1995.
- Δ. Τομπάιδης: *Διδασκαλία Νεοελληνικής Γλώσσας*, Εκδόσεις Βάνιας, 1992.
- Ε. Φιλιππάκη – Warburton: *Εισαγωγή στη Σύγχρονη Γλωσσολογία*, Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1992.
- Adams, M. J. (1990): *Beginning to Read: Thinking and Learning about Print*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Bloom, L. & Lahey, M. (1978): *Language Development and Language Disorders*, John Wiley & sons inc. Printed in U.S.A.
- Hales, G. (1994): *Dyslexia Matters: A Celebratory Contributed Vol. to Honour Professor T.R. Miles*, Whurr Publishers Ltd., London.
- Harris, M. & Coltheart, M. (1986): *Language Processing in Children & Adults*, Routledge & Kegan Paul Ltd, London.
- Hulme, C. & Snowling, M. (1994): *Reading Development and Dyslexia*, Whurr Publishers Ltd, London.

Το **Λεξίφωνο** δημιούργησαν:

Λιουντμίλα Κιρπτότιν – Νηπιαγωγός, Λογοθεραπεύτρια-Γλωσσολόγος

Ηλίας Αραβαντινός – Εικονογράφος

Γιάννης Ζαρίφης – Developer

Όλγα Μπελούσοβα – web designer (UI/UX)